

REED BROWNING

THE WAR OF THE AUSTRIAN SUCCESSION

(New York, 1993. 445 o.)

A korszak magyar kutatója nagy érdeklődéssel vette a kezébe az amerikai szerző munkáját, amely az osztrák örökösödési háború összefoglaló történetét tartalmazza. A jelentős jegyzetapparátus és a függeléként közölt vonatkozó szakirodalom áttekintése alapján megállapítható, hogy elsődlegesen az eddigi könyvészeti anyagra és ennek kiegészítéseként az újabb folyóirat-közlésekre épít a mű. Levéltári forrásokat csak kivételesen vett kézbe a szerző, azokat is szinte kizárólagosan az Osztrák Hadilevéltárban. Ellenben dicséretére legyen mondvá, hogy nemcsak az angol, francia, német nyelvű korábbi publikációkat tanulmányozta, hanem a holland, olasz, spanyol, sőt orosz nyelvűeket is. Így egyetlen komoly alapmű sem került el figyelmét, sőt sok kiadott forráshoz is visszanyúlt. További dicséret érdemel, hogy felfigyelt kisebb országbeli kutatók idegen nyelveken közzétett publikációira is, így hasznosította Pamlényi Ervin német nyelvű összefoglaló magyar történetét és H. Balázs Éva ugyancsak német nyelvű tanulmányát.

Az azonban történelmietlensége miatt elfogadhatatlan, hogy minden egykori, nem csatateret jelölő helységnevet mai hivatalos állami megnevezéssel használ, így megnehezíti a tájékozódást. Így van ez, még ha időnként a jegyzetekben igyekszik is, hogy valamit korrigáljon. Például a 67. oldalon szereplő szövegrész szerint „Mária Terézia Bratislavába érkezett” a koronázó országgyűlésre, ahol királyként elnyerte Szent István koronáját a magyar rendektől. Az ehhez a szövegrészhez tartozó, e fejezetbeli 25. számú lábjegyzetben azután ezt a magyarázatot fűzi hozzá: „Ez a város jelenleg Szlovákiában van, innen a neve. Ez németül: Pressburg, magyarul: Pozsony.” Ezen a hiányosságon a térséget bemutató vázlatok és a csatoló névmutató sem segít.

Az első vegyes benyomások után annál nagyobb érdeklődést kelthet a monográfia felépítése, szerkezete. A bevezetőre és öt részre tagolt mű „Európai szándékok”, „A kifosztás csábítása”, „A tervek kakofóniája”, „A hagyomány újraérvényesítése”, „A kimerültség békéje” címek alatt tárgyalja az 1740–48 közötti politikai és hadieseményeket. A hat nagy szerkezeti egységen belüli huszonegy fejezet kronológiai-tematikai logikus rendben dolgozza fel a rész-kérdéseket, de az egyes részcímeekben is tükröződő hűvös elidegenedettséggel, távoltartással, az előszóban megfogalmazott tudatos szándéknak megfelelően.

A bevezető a kor hadügyét vázolja fel, a recenzens őszinte öröme jelentőségének megfelelően kiemelve a huszár-csapatnemet, majd az európai államközösséget mutatja be, a hangsúlyt a hadszínterre helyezve. Ugyancsak a bevezetőben idézi fel a szerző az egyes államok területgyarapító szándékait és az ebből fakadó konfliktushálózatot.

Az első nagy rész az 1740 októberétől 1742 júliusáig terjedő időszakot, vagyis az első sziléziai háború idejét részletezi, de a francia támogatással végrehajtott bajor és szász támadást is tárgyalja, miközben a diplomáciai keretek felvázolása sem marad el. Önálló alfejezetben foglalkozik a magyar kérdéssel, ezen belül a magyar arisztokrácia váratlan Habsburg-pártiságával, Pálffy János gróf országbíró szerepével, Mária Terézia magyar királlyá koronázásának és az általános magyar felkelés hadbahívásának sorsdöntő jelentőségével, miközben a Habsburg-hatalom a háborús vereségekkel és VII. Károly császárrá választásával nagyhatalmi helyzetének mélypontjára süllyedt.

A második nagy tematikai egység fejezetei az 1742 júliustól 1744 augusztusig terjedő diplomáciai-politikai lépéseket és hadműveleteket dolgozzák fel. A kiszélesedett háború számos jelentős momentumát közli megfelelő hangsúllyal szól a Festetics József báró tábornok vezényelte magyar csoportosítás hadisikereiről. De rajta kívül csak egyetlen magyar hadvezért említ meg a szerző, mégpedig Batthyány Károly gróf tábornokot bajorországi kuldetésével kapcsolatban. A következő nagy egység, amely 1744 augusztusától 1745 decemberéig, vagyis a második sziléziai háború idején követi nyomon az eseményeket, ismét jelentőségének megfelelően ábrázolja a magyar részvétel súlyát, de újólaj csak Batthyány nevéhez köti ezt, mind a csehországi harcok, mind Bajorország megszállása vonatkozásában. A harmadik magyar hadvezér, Nádasdy Ferenc gróf tábornok viszont csupán az egyáltalán nem a legjelentősebbek közé tartozó 1745. szeptember 30-i soori csatával kapcsolatosan kerül említésre, más magyarokról pedig név szerint e kötetben szó sem esik.

A negyedik részegység az 1745 decembertől 1747 októberéig terjedő háborús időszak történéseit eleveníti fel. Ebben a részben Nádasdy nevét már csak mellékesen, az Itáliában bevett hadvezérek közt sorolja fel a szerző. Olyan jelentős csatákkal kapcsolatosan, mint a rocoux-i

vagy laffeldi, még a magyarok részvétele sem kerül említésre. A németalföldi hadszíntér parancsnokaként tevékenykedő Batthyány neve csak az ezt követő ötödik részben, amely az 1747 októbere és 1748 októbere közti időszakot tárgyalja, kerül elő. Röviden, az 1748-as erőviszonyokkal kapcsolatosan említi a nevét, miközben már a fegyverszünet áll a tárgyalás közepontjában. A szerző ezután még az általános békekötésről szól és összegezi a nyolc éven át vívott európai háború mérlését.

Összességében a tárgyalt művel kapcsolatosan a magyar recenzensnek is meg kell állapítania, hogy korrekt, az amerikai felfogást tükröző, az ottani mentalitásnak megfelelő tárgyalási móddal előadott, világos és jól érthető eseménytörténetet

olvasott. A nagyhatalmakkal kapcsolatosan az adott időszak minden jelentős európai kérdésével a megfelelő mélységben foglalkozik, és szerény terjedelemben a kevésbé fontosnak tűnő államokra vonatkozóan is kitér. Magát a háborút diplomáciai, politikai és katonai vonatkozásaiiban egészében feldolgozza, a legfontosabb eseményekről megfelelő terjedelemben szól. Ezáltal a távoli térséget és múltat a mai úvilágbeli olvasókkal egyértelműen meg tudja érteni. A legutolsó mondatát pedig a magyar recenzens csak nyomtatékosan megismételheti, hogy továbbadja itt az Óvilágban is: Da pacem, Domine, in diebus nostris.

Zachar József

BAGU BALÁZS-SZAKÁLL MIHÁLY

A SZABADSÁGHARC NEMZETŐREI

Vidékünk nemzetörségének történetéből (1848–1849)

Kárpátaljai Magyar Könyvek, 42.

(Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 1994. 168 o.)

Az 1848–49-es történetírás múlt század végi természetében tallózva szinte áttekinthetetlen mennyiségű munkával találja szembe magát a kutató. E munkák többsége azonban inkább a nemzeti mitológia vagy a hagiográfia termékeinek tekinthető, s csak kevés közöttük az olyan mű, amely a modern történeti kutatás követelményeinek is megfelel. E historiográfia leghasznosabb darabjai azok a helytörténeti monográfiák, amelyek egy-egy megye vagy város 1848–49-es történetét mutatják be. Komárom történetének bűvarai még évtizedekig fogják használni Szinnyi József munkáját, a Békés megye 1848–49-es múltja iránt érdeklődők sem nélkülözhetik Oláh Gyula monográfiáját. Az 1918 után elcsatolt területek levéltári anyagból pedig ma is alig ismerünk többet, mit ami pl. Szilágyi Farkas Alsó-Fehér vármegyéről, Nagy Sándor Háromszékről, vagy Lehoczky Tivadar Bereg megyéről és a munkácsi várról írott munkájában olvasható.

Az utóállamok hivatalos történetírása – érthető módon – nem nagyon favorizálta az ilyen jellegű helytörténeti kutatásokat, s csak az erdélyi magyar tudományosság a többenél erősebb szakmai és intézményi háttérrel magyarázható, hogy a Székelyföld 1848–49-es történetéről, különösen az események társadalomtörténeti háttéréről több és pontosabb információval rendelke-

zünk, mint ami csupán a hazai levéltári anyag ismeretében lehetséges lenne. De mind a jugoszláviai, mind a csehszlovákiai, mind a kárpátaljai magyar történetírást komolyan korlátozták hasonló kutatásaiban. 1848–49 ugyanis nemcsak a magyar, hanem a román, szlovák, szerb nemzeti identitás kialakulásának is meghatározó jelentőségű fejezete, s az államhatalmakhoz kapcsolódó nemzeti történetírások ritkán hallják szívesen a kisebbségi történetírás véleményét – főleg akkor, ha az szinte teljesen eltér az övékétől.

Bagu Balázsnak és Szakáll Mihálynak a kárpátaljai, tehát Ung, Bereg, Ugocsa és Máramaros megyei nemzetörség és honvédség történetéről írott munkája ezért is reményt keltő. A Szerzők egyrészt az Ung, Bereg és Ugocsa megyei levéltárak főispáni fondjait, a „Bereg”, „Ugocsa” című lapok évfolyamait, illetve a magyarországi történetírás vonatkozó monográfiáit használták fel. A bevezető, „Nagy idők tanúi” című fejezet egyben felhívás is a kötet kárpátaljai olvasóihoz: „Nagy az adóságunk elődeinkkel szemben. Az a célunk, hogy az itt élő magyarság összefogásával megmentsük jövőnk számára a még föllelhető honvédsírokat.”

„A nemzetörség szervezése vidékünkön” című fejezet 1848 márciusától novemberéig ismerteti a megyék nemzetörségének történetét. A szöveg